

Карпінський Борис Андрійович

д-р. екон. наук, професор

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ФРАГМЕНТАРНІСТЬ ІНДИКАТОРІВ СТІЙКОСТІ РЕГІОНУ І УНИКНЕННЯ ЧЕРЕЗ ІНДЕКС СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ УЧАСТІ

Фрагментарність індикаторів стійкості – це системна методологічна вада сучасних підходів до оцінки регіонального розвитку, яка полягає у ізольованому вимірюванні окремих аспектів функціонування системи (економічного, соціального, інституційного) без урахування причинно-наслідкових зв'язків та синергетичних ефектів між ними.

У контексті теорії складних систем стійкість є емерджентною властивістю, що виникає з взаємодії складових, а не просто їх сумою. Тому спроба оцінити стійкість регіону лише через економічні метрики (ВРП, інвестиції) або лише через соціологічні опитування (рівень щастя, довіра) призводить до суттєвого спотворення реальності (табл. 1).

Таблиця 1

Базові виміри фрагментарності

Вимір фрагментарності	Опис проблеми	Приклад із практики України
Дисциплінарний	Економісти, соціологи та політологи використовують різні мови опису та набори даних, які не інтегровані в єдину модель.	Мінрегіон моніторить інфраструктуру, а соціологічні групи (КМІС, Razumkov) – довіру, але відсутній єдиний звіт, що корелює ці дані.
Інституційний	Розрізнення між вертикальною довірою (до влади) та горизонтальною (до суспільства), де остання часто ігнорується в офіційній статистиці.	Офіційні звіти фіксують рівень виконання бюджету, але не вимірюють, наскільки громади довіряють один одному у процесі відновлення.
Тимчасовий	Більшість індикаторів є статичними, тоді як стійкість – це динамічна здатність до відновлення у часі.	Дані за 2021 рік не показують траєкторії адаптації регіону до шоку 2022 року, що унеможливує прогнозування.
Просторовий	Агрегація даних на національному рівні приховує критичні регіональні диспропорції у стійкості.	Середній показник по Україні може бути стабільним, тоді як західні області несуть непропорційне навантаження, що не відображено в усереднених метриках.

Джерело: сформовано автором

Ігнорування цілісності системи через фрагментарність індикаторів призводить до конкретних негативних наслідків у політиці відновлення та розвитку:

Ефект «сліпих зон» проявляється, коли моніторинг фокусується лише на економічних показниках, упускаються соціальні ризики. Зокрема, регіон може демонструвати зростання інвестицій (економічна стійкість), але при цьому мати низький рівень громадської довіри. Наведене створює ризик саботажу реформ або неефективного використання ресурсів на місцевому рівні, оскільки відсутній соціальний капітал для контролю та співучасті. У цьому випадку інвестиції не трансформуються у сталий розвиток, а «розчиняються» через корупцію або низьку ефективність за відсутності громадського контролю.

Хибна оцінка ризиків, оскільки фрагментарні моделі недооцінюють системні ризики, оскільки не бачать ланцюгових реакцій. Зокрема, зниження інституційної довіри (наприклад, до судів) у фрагментарній моделі розглядається як політична проблема. В інтегральній моделі сталого розвитку та громадської довіри це сигнал майбутнього зниження інвестиційної привабливості (економічна стійкість) та росту соціальної напруги (соціальна згуртованість). Наведене обумовлює запізнилу реакцію на кризи, коли економічні наслідки вже стали незворотними.

Неефективний розподіл ресурсів стосується того, що без розуміння ваги різних складових стійкості ресурси можуть спрямовуватися туди, де вони мають найменший мультиплікативний ефект. Зокрема, вкладання коштів лише у фізичну інфраструктуру (дороги, будівлі) в регіоні з низькою громадською довірою може бути менш ефективним, ніж інвестиції у розвиток громадських просторів та організацій, які підвищують здатність спільноти самоорганізовуватися. Означене призводить до зниження віддачі на кожен гривню бюджетних або донорських коштів [1–4].

Властиво, в умовах повномасштабної війни фрагментарність індикаторів стає критичною вразливістю. Зокрема, аналіз даних за 2021-2025 роки по західному регіону України виявив такі конкретні прояви:

Розрив між економікою та довірою

Традиційні звіти фіксували стабільність валового регіонального продукту (ВРП) західних областей у 2022-2023 рр. завдяки релокації бізнесу. Однак без виміру громадської довіри залишалося невидимим навантаження на волонтерські мережі та місцеві спільноти, тобто які проявились через застосування формули щодо Інтегрального індексу сталого розвитку та громадської довіри (ІСРГД):

$$ICRGI = \alpha \cdot E + \beta \cdot S + \gamma \cdot I + \delta \cdot C,$$

де: E – індекс економічної стійкості; S – індекс соціальної згуртованості; I – індекс інституційної довіри; C – індекс громадської довіри; $\alpha, \beta, \gamma, \delta$ – ваги.

Формула для ICRGI з відповідними вагами:

$$ICRGI = 0,35 \cdot E + 0,30 \cdot S + 0,20 \cdot I + 0,15 \cdot C.$$

Розрахунки показують, що у 2024-2025 рр. спостерігалось уповільнення зростання громадської довіри (+0,3-0,5 п.п.), що сигналізувало про втому ресурсу, хоча економічні індикатори залишалися позитивними. Фрагментарний підхід пропустив би цей сигнал виснаження соціального капіталу.

Ігнорування горизонтальних зв'язків

Офіційна статистика добре вимірює довіру до Президента чи Уряду (вертикальна), але майже не має даних про довіру до сусідів, ОСББ, місцевих ініціатив (горизонтальна). Властиво, саме горизонтальна довіра забезпечувала евакуацію, розміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та локальну допомогу в перші місяці війни. Тобто, відсутність цього індикатора в офіційних моніторингах унеможлиблює планування підтримки цих мереж у довгостроковій перспективі.

Відсутність динамічної адаптації

Більшість регіональних стратегій розвитку базуються на даних 2020-2021 років. Вони не враховують трансформацію структури стійкості, де вага соціальних факторів зростає. Означене обмежує врахування структурних змін, тобто стратегічні документи можуть ставити цілі щодо індустріалізації, тоді як реальна стійкість регіону зараз залежить від здатності інтегрувати ВПО та підтримувати соціальний мир.

Саме тому, запропонований Інтегральний індекс сталого розвитку та громадської довіри виступає методологічним інструментом подолання описаної фрагментарності через низку механізмів. Зокрема, інтеграція різнорідних даних, оскільки ICRGI об'єднує в єдиній шкалі (0-100) дані з різних джерел:

- Економіка: Держстат (ВРП, інвестиції).
- Соціум: UNDP SCORE, соціологічні опитування (згуртованість).
- Інституції: Офіційні звіти, оцінки послуг.
- Громада: Дані про волонтерство, участь в органах співучасті.

Наведене дозволяє порівнювати «несумірне» і бачити загальну картину.

Окрім того, завдяки цілісній моделі вдалося виявити сильний зв'язок між громадською довірою та економічною стійкістю ($r = 0,71$). Означене доводить, що фрагментарний погляд був би хибним. Економіка не існує у вакуумі; вона залежить від соціального капіталу. Інвестиції у довіру є інвестиціями в економіку.

Оскільки ПСРГД розраховується в динаміці (зокрема, 2021-2025 роки), що дозволяє відстежувати не стан, а траєкторію стійкості, тобто цілеспрямовано забезпечувати динамічний моніторинг. Означене дозволяє відрізнити тимчасове зростання (наприклад, за рахунок одноразової допомоги) від сталої тенденції відновлення.

Водночас, індекс дозволяє порівнювати області між собою за однаковими критеріями, виявляючи диспропорції (розрив 9,7 п.п. між Львівською та Чернівецькою областями), тобто враховувати регіональну специфіку. Окреслене дає основу для диференційованої політики: де потрібно інвестувати в інфраструктуру, а де – у розвиток громад.

Висновки. Фрагментарність є системним ризиком, оскільки вона призводить до управлінських рішень, які є ефективними в короткостроковій перспективі для окремого сектору, але шкідливими для системи загалом у довгостроковій перспективі.

Громадська довіра – визначальна ланка інтеграції. Саме дана складова найчастіше випадає з фрагментарних моделей, хоча вона є базовим «клеєм», що поєднує економічні та інституційні зусилля. Її включення до ПСРГД усуває критичну «сліпу зону».

Для успішного відновлення України необхідно відмовитися від галузевого моніторингу на користь інтегральних індексів, таких як ПСРГД, які відображають складність та взаємозалежність сучасних соціоекономічних систем.

Безпосередня апробація запропонованого індексу на основі західного регіону України довела, що цілісний підхід дозволяє виявити тренди (наприклад, втому волонтерів у 2024-2025 рр.), які залишаються невидимими для традиційних фрагментарних індикаторів.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Karpinsky, V. A., & Bozshko, S. M. (2006). Economic Growth at sustainable development of economy : monografy. Lviv : Prostir-M. 376 p.
3. Карпінський, Б. А., Васильків, І. М., Карпінська, О. Б., & Шевців, А. Б. (2016). Модель сталого розвитку економіки: формування і порівняльна динаміка змін. Частина II. *Науковий вісник НЛТУ України*. Вип. 26(2). С. 7-21. DOI: <https://doi.org/10.15421/40260201>.
4. Карпінський, Б. А. (2018). Державотворчий патріотизм нації: податкова домінанта інвестиційного зростання. Монографія. Львів : Колір ПРО. 480 с. (Серія „Держава і стратегіологія”).